

Зоря і смерть полковника Щербанюка

Сьогодні я хочу перегорнути ще кілька сторінок новітньої історії Садового та повідати читачам про його мешканця Григорія Щербанюка. Не все, звичайно, а те, що пам'ятаю та про що довідався від інших.

Оселився він у нашому селі на початку двадцятих років. Мешкав по вулиці Шуляківській разом зі своєю другою дружиною Василюю. Дітей не мав. Тому часто підходив до нас, малих, та подовгу бесідував. Виявляв непідробну цікавість до всього, що стосувалося місцевих хлопчиків і дівчаток.

З цього приводу не можу не згадати одне із свят Різдва. Щербанюк тоді не лише запросив нас до хати, а й щедро обдарував грошима, цукерками, яблуками.

Та не лише щирого золота людяність вабила юних садівчан до цього вже немолодого чоловіка. Бо майже всі у селі знали, що зоряний час Щербанюка припав на роки, коли він присягав на вірність УНР, воював, дослужився до чину полковника і отамана.

Чи поважали полковника у селі? Не лише поважали, а й вважали за честь запросити на найбільше родинне свято — весілля. «По одненькій, по одненькій, — примовляв тоді господар, наповнюючи чарки недешевою казенною горілкою, — а вам, пане Щербанюк, по дві».

кож життя.

В роки окупації отаман побував на своїй батьківщині, в Київській області. Але в селі Сквирі нікого з рідні не знайшов: майже всі, у тому числі брати і перша дружина, сконали під час голодомору.

Коли на наші терени вступила Червона Армія, полковника заарештували. В цю пору помирає його дружина Василюна, та чоловіка не відпускають попрощатися з нею. Потім, правда, дозвіл таки дали, і полковник поставив хреста.

Але все вищеописане відбувалося в Тучині. В Рівному, куди Щербанюка етапували пізніше, режим жорстокіший: допити і побой чергуються, немов чорно-білі смуги на спині у зебри. Як розповідала очевидиця тих подій, садівчанка Текля Шуляк, котру зтим відпустили, отамана так били, що

В польські часи отаман обіймав напівцивільну-напіввійськову посаду начальника ремонтно-охоронного постерунку Тучинського мосту. Напередодні льодоходів він, зокрема, керував роботами по підриву великих пластів криги.

Коли на наших теренах встановилась Радянська влада, Щербанюк одноголосно був обраний першим головою Садівської сільради. Після нього тамтешній виконком очолювали Кирило Степанюк, Харитон Сірук та Іван Герасимчук, а влітку сорок першого в Садове увійшли німці.

Відразу після окупації колишнього петлюрівця призначили одним із керівників Тучинського району. Ясна річ, працював він не самостійно, а у злуці з німецьким ляндрвертом Ріхтером. До слова, 1943 року саме цей німець дав знати садівчанам, що село мають палити, і таким чином врятував усіх його мешканців, котрі завчасно знайшли прихисток у лісі.

Коли нацистська зондеркоманда мала знищити Тучинське гетто, Щербанюка викликали до себе німці та стали вимагати, аби поставив свій підпис і дав, таким чином, добро на екзекуцію. Та полковник відмовився, гнівно кинувши натомість: «Я вам не кат!».

Звичайно, це не врятувало приречених євреїв. Однак вони були і так дуже вдячні Щербанюку за його мужній вчинок, котрий, як потім казали, дещо віддалив страту. А, як гласить древнє семітське прислів'я, година життя — та-

пустили, отамана так биля, що не міг самостійно повернутись з допиту і скривавлене тіло доводилось нести на ношах. Кілька разів жінка бачила, як Щербанюк плакав.

Деякий час по тому однокамерник полковника, житель Люцинова Юзеф Ковальчик згадував, як власноруч закопував замордованого побратима на міському цвинтарі. Де зараз знаходиться могила отамана — невідомо.

Після звільнення Садового від німців у село приїжджав рідний брат Щербанюка, офіцер Червоної Армії. Зайшовши в дім Трохима Гаврилюка, він дізнався, що його старший брат був заарештований, а відтак загинув.

Цвинтарна тиша — тиша особлива, майже філософська. Тим більше взимку, коли все вкрито снігом і здається, що під цією велетенською ковдрою люди спочивають разом, подібно тому, як вони жили, дихаючи одним повітрям і ходячи під одним небом, під єдиним для всіх Богом. Але це, звісно, не так. У кожного своя окрема могила, своя доля.

Ось притрушений снігом дубовий хрест. Старий, потемнілий від часу, але ще міцний. На його північному боці викарбовано: «Тут спочиває Василіса, дружина отамана Щербанюка, полковника УНР». Поставив його вже заарештований Григорій Щербанюк. Поставив, уже не надіючись, либонь, що його тлінні кістки ляжуть поруч. Так воно і сталося.

Яким ОРЕЛ,
житель с. Садове.